

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

DƯƠNG THỊ NGỮ

**ĐỊA DANH CÓ THÀNH TỐ GỐC
TIẾNG DÂN TỘC THIỂU SỐ Ở TỈNH TUYÊN QUANG**

**(trên cứ liệu 4 huyện: Chiêm Hóa, Lâm Bình,
Nà Hang, Sơn Dương)**

**LUẬN ÁN TIẾN SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

THÁI NGUYÊN - 2018

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

DƯƠNG THỊ NGŨ

ĐỊA DANH CÓ THÀNH TỐ GỐC
TIẾNG DÂN TỘC THIỂU SỐ Ở TỈNH TUYÊN QUANG
(trên cứ liệu 4 huyện: Chiêm Hóa, Lâm Bình,
Nà Hang, Sơn Dương)

Ngành: Ngôn ngữ Việt Nam
Mã ngành: 9 22 01 02

LUẬN ÁN TIẾN SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Người hướng dẫn khoa học: PGS. TS. PHẠM VĂN HẢO

THÁI NGUYÊN - 2018

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu, kết quả được nêu trong luận án là trung thực và chưa được ai công bố trong bất kỳ công trình khoa học nào.

Thái Nguyên, tháng 3 năm 2018

Tác giả

Dương Thị Ngữ

LỜI CẢM ƠN

Tôi xin gửi lời cảm ơn đến các thầy giáo, cô giáo và Ban Chủ nhiệm Khoa Ngữ văn, Phòng Đào tạo (Bộ phận Quản lí sau đại học), Trường Đại học Sư phạm, Đại học Thái Nguyên cùng các thầy cô giáo ở Viện Ngôn ngữ học, Viện Từ điển học và Bách khoa thư Việt Nam, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội, Trường Đại học Khoa học xã hội và Nhân văn, Đại học Quốc gia Hà Nội đã tận tình giảng dạy, luôn động viên, nhiệt tình giúp đỡ và tạo điều kiện tốt nhất cho tôi suốt quá trình học tập.

Tôi xin được bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới PGS.TS. Phạm Văn Hảo, người thầy mẫu mực cho tôi tri thức, kinh nghiệm, niềm say mê nghiên cứu để hoàn thành luận án này.

Tôi xin gửi lời cảm chân thành, sâu sắc tới lãnh đạo trường Đại học Tân Trào, Khoa Khoa học Cơ bản Trường Đại học Tân Trào tỉnh Tuyên Quang và các anh, chị, em, bạn bè đồng nghiệp đã tạo điều kiện cho tôi được học tập, nghiên cứu và hoàn thành luận án.

Cuối cùng, tôi xin cảm ơn bạn bè và người thân trong gia đình đã tiếp sức cho tôi, giúp tôi có được kết quả như hôm nay.

Tôi xin chân thành cảm ơn!

Thái Nguyên, tháng 3 năm 2018

Tác giả

Dương Thị Ngữ

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN	ii
MỤC LỤC.....	iii
BẢNG KÍ HIỆU CHỮ VIẾT TẮT	iv
DANH MỤC CÁC BẢNG.....	v
DANH MỤC CÁC BIỂU ĐỒ.....	vi
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài.....	1
2. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	2
3. Phương pháp nghiên cứu.....	2
4. Nguồn tư liệu của luận án	4
5. Mục đích, nhiệm vụ nghiên cứu.....	5
6. Ý nghĩa của đề tài.....	5
7. Bố cục của luận án	6
Chương 1: TỔNG QUAN TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU VÀ CƠ SỞ LÍ	
LUẬN, THỰC TIỄN CỦA ĐỀ TÀI	7
1.1. Tổng quan nghiên cứu về địa danh	7
1.1.1. Ở nước ngoài	7
1.1.2. Ở Việt Nam	9
1.2. Một số vấn đề về lí thuyết	13
1.2.1. Khái niệm địa danh	13
1.2.2. Phân loại địa danh	17
1.2.3. Chức năng của địa danh	20
1.2.4. Vị trí địa danh học trong ngôn ngữ học	21
1.2.5. Vấn đề chuẩn hóa cách viết, cách đọc địa danh.....	23

1.3. Ngữ âm và chữ tiếng Việt và các ngôn ngữ DTTS ở Tuyên Quang.....	25
1.3.1 Ngữ âm và chữ tiếng Việt	25
1.3.2. Ngữ âm và chữ viết các DTTS ở Tuyên Quang	28
1.3.3. So sánh hệ thống ngữ âm, chữ viết giữa tiếng Tày với tiếng Việt.....	31
1.4. Một số đặc điểm về dân cư, lịch sử, địa lí và ngôn ngữ ở Tuyên Quang	34
1.4.1. Về địa lí	34
1.4.2. Về lịch sử	34
1.4.3. Về dân cư	35
1.4.4. Về văn hóa.....	36
1.4.5. Các dân tộc thiểu số	36
1.5. Tiểu kết.....	40
Chương 2: ĐẶC ĐIỂM ĐỊA DANH CÓ THÀNH TỐ GỐC TIẾNG	
DÂN TỘC THIỂU SỐ Ở TỈNH TUYÊN QUANG.....	41
2.1. Dẫn nhập	41
2.2. Kết quả thu thập và phân loại địa danh có thành tố gốc dân tộc thiểu số ở Tuyên Quang	41
2.2.1. Kết quả thu thập địa danh	41
2.2.2. Phân loại địa danh	42
2.3. Cấu trúc phức thể địa danh.....	48
2.3.1. Cấu trúc của thành tố chung.....	51
2.3.2. Cấu trúc của thành tố riêng	59
2.4. Phương thức định danh trong địa danh có thành tố gốc tiếng DTTS ở tỉnh Tuyên Quang.....	71
2.4.1. Phương thức tự tạo	71
2.4.2. Phương thức chuyển hóa.....	75
2.4.3. Đặc điểm định danh xét theo các kiểu ngữ nghĩa trong định danh ngôn ngữ.....	78

2.5. Đặc trưng văn hóa trong địa danh được thể hiện qua các thành tố cấu tạo của địa danh	80
2.5.1. Đặc trưng văn hóa được thể hiện qua các thành tố chung	80
2.5.2. Đặc trưng văn hóa được thể hiện qua thành tố riêng	83
2.6. Tiểu kết.....	91
Chương 3: THỰC TRẠNG CHÍNH TẢ ĐỊA DANH CÓ THÀNH TỐ GỐC TIẾNG DÂN TỘC THIỂU SỐ Ở TUYÊN QUANG	94
3.1. Dẫn nhập	94
3.2. Thực trạng sử dụng địa danh có thành tố gốc tiếng DTTS ở tỉnh Tuyên Quang	94
3.2.1. Tình hình chung về sử dụng địa danh.....	94
3.2.2. Các địa danh sử dụng thống nhất.....	95
3.2.3. Các địa danh sử dụng không thống nhất.....	96
3.3. Một số nguyên nhân và giải pháp	118
3.3.1. Nguyên nhân của cách viết không thống nhất	118
3.3.2. Một số giải pháp.....	127
3.4. Tiểu kết.....	130
KẾT LUẬN.....	132
DANH MỤC CÁC CÔNG TRÌNH CỦA TÁC GIẢ ĐÃ CÔNG BỐ LIÊN QUAN ĐẾN ĐỀ TÀI LUẬN ÁN.....	137
TÀI LIỆU THAM KHẢO	138
PHẦN PHỤ LỤC	

BẢNG KÍ HIỆU CHỮ VIẾT TẮT

Chữ viết tắt	Chữ viết đầy đủ
BD 2009	Bản đồ địa hình tỉnh Tuyên Quang năm 2009
BDDHC huyện	Bản đồ hành chính các huyện: Chiêm Hóa, Lâm Bình, Nà Hang, Sơn Dương
BĐTQ 2014	Bản đồ hành chính tỉnh Tuyên Quang năm 2014
CTGT	Công trình giao thông
CTNT	Công trình nhân tạo
ĐHTN	Địa hình tự nhiên
Địa danh gốc DTTS	Địa danh gốc dân tộc thiểu số ở tỉnh Tuyên Quang
DM2014	Danh mục địa danh dân cư, sơn văn, thủy văn, kinh tế - xã hội tỉnh Tuyên Quang năm 2014
DTTS	Dân tộc thiểu số
ĐVDC	Đơn vị dân cư
ĐVTN	Đơn vị tự nhiên
TLTK	Tài liệu tham khảo
TTC	Thành tố chung
TTR	Thành tố riêng
VBK	Các văn bản khác trong TLTK
CH	Huyện Chiêm Hóa
LB	Huyện Lâm Bình
NH	Huyện Nà Hang
SD	Huyện Sơn Dương

DANH MỤC CÁC BẢNG

Bảng 2.1. Kết quả thu thập địa danh	42
Bảng 2.2: Địa danh tự nhiên	43
Bảng 2.3: Địa danh không tự nhiên	44
Bảng 2.4: Kết quả phân loại địa danh	45
Bảng 2.5: Mô hình phức thể địa danh.....	50
Bảng 2.6. Thành tố chung có gốc tiếng DTTS	51
Bảng 2.7: Thống kê thành tố riêng theo kiểu cấu tạo	64
Bảng 3.1. Địa danh sử dụng thống nhất.....	95
Bảng 3.2: Viết không thống nhất âm đầu“b”	98
Bảng 3.3: Viết không thống nhất do lỗi chính tả.....	100
Bảng 3.4: Viết không thống nhất chữ “ch” với “tr”.....	101
Bảng 3.5: Viết không thống nhất “p” với “ph”.....	102
Bảng 3.6: Viết không thống nhất “a” với “ă”	105
Bảng 3.7: Viết không thống nhất chữ “a” với “â”	106
Bảng 3.8: Viết không thống nhất chữ “ă” với “â”	107
Bảng 3.9: Viết không thống nhất “o” và “oo”	109
Bảng 3.10: Viết không thống nhất “uô”.....	110
Bảng 3.11: Viết không thống nhất âm cuối	113
Bảng 3.12: Viết không thống nhất thanh ngã với thanh các khác	116
Bảng 3.13: Viết không thống nhất thanh hỏi với thanh khác	116
Bảng 3.14: Viết không thống nhất thanh ngã với thanh nặng	116
Bảng 3.15: Viết không thống nhất về từ vựng.....	117
Bảng 3.16: Viết địa danh không thống nhất do dịch nghĩa.....	118

DANH MỤC CÁC BIỂU ĐỒ

Biểu đồ 2.1: Kết quả phân loại địa danh theo tiêu chí thành tố gốc ngôn ngữ	47
Biểu đồ 2.2: Sự chuyên hóa địa danh.....	54
Biểu đồ 2.3: Thống kê thành tố riêng theo số lượng các yếu tố	60
Biểu đồ 2.4: Thành tố riêng cấu tạo đơn.....	66
Biểu đồ 2.5: Thành tố riêng có cấu tạo phức	67